

Commentaar POP III van SLO, CONCEPT 6 maart 2009

Algemeen

1. Wij zijn welgemeend *lovend* over de in het POP neergelegde visie op het belang van behoud en ontwikkeling van het karakteristieke Groninger landschap: het is niet minder dan één van de drie centrale uitgangspunten van het omgevingsbeleid. Er is evenwel ook n.a.v. deze concept-versie nog steeds reden zeer *bezorgd* te zijn over de onvoldoende *borging* van het landschapsbelang. Er gaapt een kloof tussen de erkenning enerzijds dat “de Waddenzee, Eems en Dollard met het daaraan grenzende dijken- en wierdenlandschap...” van internationaal belang zijn en anderzijds de ondeugdelijkheid van het instrumentarium dat beoogt dit unieke erfgoed te bewaren en te ontwikkelen. De bescherming hobbelt hopeloos aan achter de waardering. In het onderstaande gaan wij daar meer in detail op in. Wij begrijpen overigens dat *deskundigen deze zorg delen*.
2. Tegen de achtergrond van onze lof voor de intenties van het POP veroorloven wij ons een tweede opmerking. In onze visie zou het POP ook ambitieuzer moeten zijn met betrekking tot het landschap. Het streven is erop gericht verder verval van landschapskenmerken te voorkomen (*stand still*). Er is echter al veel aan landschapskarakter verloren gegaan;¹ een deel zou zich vrij gemakkelijk laten herstellen (*roll back*). Die ambitie zou er moeten zijn en is bijvoorbeeld in het LOP Noord Groningen ook verwoord. Die ambitie zou de hele provincie moeten gelden. Uitgaan van het bestaande draagt het risico in zich dat het wordt gecodificeerd, dat het onwenselijke het stempel van de goedkeuring krijgt en al doende onaantastbaar wordt.² De ambitie de *karakteristieken te versterken* wordt wel uitgesproken (o.a. pp. 11, 12 en 18) maar ontbeert systematische vertaling en toepassing.
3. Er wordt ook in dit stadium nog een groot beroep gedaan op de verbeeldingskracht van de lezer: het kaartmateriaal dat voor veel verordeningen de grondslag moet bieden is óf geheel afwezig óf is te onvolledig om bruikbaar te zijn. Hoe gaat de Provincie dit tijdig en adequaat repareren zodat er een basis voor besluitvorming ontstaat? Het moge duidelijk zijn dat bij alle ontbrekende informatie door ons voorbehouden worden gemaakt.

Specifiek

4. Wil bescherming via verordeningen mogelijk zijn dan dient:
 - er een adequate *inventaris* te bestaan van datgene wat het waard is beschermd te worden;

¹ Dat betreft in het Oldambt onder andere verdichting van de oorspronkelijk *transparante* linten, visuele vervuiling van het grootschalige open landschap door ruilverkavelingsbosjes, dichte wegbeplantingen en dorps-“bossen” (zie verder de bijlage).

² Het risico van het codificeren van het bestaande klemt temeer daar in artikel 4.4, b. en c. van de omgevingsverordening is opgenomen dat in de toelichting op bestemmingsplannen inzicht moet worden geboden in het bestaande dat daardoor een normatief karakter krijgt, ook waar dat onwenselijk is.

- dienen de daarop betrekking hebben de verordeningen juridisch sluitend en dwingend³ te zijn;
- dienen *definities* correct en eenduidig te zijn;
- dienen *ontheffingen* uitzonderingen te blijven, uitsluitend te verlenen aan de hand van heldere en stringente criteria.

Er lijkt evenwel in het POP gekozen te zijn voor een systematiek die beleidsruimte laat. Dat moge op micro-niveau wenselijk en redelijk zijn; het cumulatieve effect ervan op macro-niveau brengt realisatie van één van de drie centrale doelstellingen van het omgevingsbeleid buiten bereik en verklaart waarom de verrommeling in Nederland doorgaat.

5. *Definities*

5a. *Gebiedsdefinities*

In het POP (pp. 13 en 25) wordt terecht de variatie in de Groninger landschappen bezongen. De verschillende gebieden in onze provincie “*hebben hun eigen fysieke karakteristieken, bepaald door landschappelijke en cultuurhistorische elementen die voor een gebied kenmerkend zijn*”. (cursivering van ons) Het ligt dan ook in de rede op basis daarvan te verwachten dat die *eigen fysieke karakteristieken* als dragers van het landschap de criteria zullen zijn voor de begrenzing van de verschillende deelgebieden. Dat blijkt niet het geval te zijn, een in onze ogen forse inconsistentie. Slechte gebiedsdefinities vormen een wankel basis voor beleid en verdienen reparatie.

Wij hebben bezwaar tegen de voorgestelde begrenzing van het deelgebied Oldambt (zie de kaarten op pp. 27, 37 en 86) en stellen voor dat te herdefiniëren aan de hand van de samenhangende eigen fysieke karakteristieken die te herleiden zijn op de inbraken van de Dollard, de vervanging van veen door klei en de stapsgewijze herovering op de zee vanuit de omgeving, waaronder het schiereiland van Winschoten. Die ontstaansgeschiedenis is nog steeds zichtbaar en leidde ook tot een cultuurhistorisch, historisch en sociaal economisch homogeen en welgedefinieerd gebied.

Ergo: het gebied omsloten door:

Termunterzijl – Borgsweer – voormalige gemeentegrens Termunten – Zomerdijk – Wagenborgen: Hoofdweg, Stolderijweg – gemeentegrens Delfzijl-Slochteren – Grootmaar – gemeentegrens Menterwolde-Slochteren – Slochterweg – hoofdweg door Noord- en Zuidbroek (beide zijden) – Tussenklappen (westzijde) – Muntendam: Het Loeg (beide zijden), Kerkstraat, Middenweg – Polder De Wiede – Meeden: Boven-Veensloot (gemeentegrens) – Westerlee: D.H. Vinkersweg – Winschoten, Ontsluitingsweg, St. Vitusholt 7^e laan, Zuiderveen – Blijham: Turfweg, kentersweg, Schoollaan, Raadhuislaan, Verschedijk – Westerwoldsche Aa – Veendiep – Bellingwolde: Hoofdweg

³ Verordeningen dreigen te worden ontkracht door ze slechts “kaderstellend” te maken. Zie bijv. POV 4.18 en vergelijk dat met 4.41 en 4.42.

(beide zijden), Wymeesterweg – Rijksgrens naar Nieuw Statenzijl – buitendijks (kwelders) naar Punt van Reide – Termunterzijl
ware op de kaarten als Oldambt aan te merken.

In lijn met het bovenstaande: in fig. 1-2 staan bij de landschapstypen fouten die correctie behoeven: 1) het gebied ten westen van de ingetekende scheidslijn tussen deelgebied Oldambt en deelgebied Midden-Groningen is ten onrechte aangeduid als wegdorpenlandschap op overgang zand/veen/klei, het is geomorphologisch gewoon dijklandschap. Hetzelfde geldt voor 2) het gebied tussen de spoorlijn Zuidbroek-Scheemda en de linten van Meeden en Muntendam (inclusief die linten), 3) het gebied tussen de A7 en het lint van Bellingwolde (idem) en 4) het gebied ten Oosten van Beerta-Finsterwolde, ingesloten door ruwweg het Finsterwolder Hamrik en het lint van Beersterhogen en Nieuwbeerta.

Deze gebieden tot de Veenkoloniën (2 en 3) of Midden-Groningen (1) rekenen schept verwarring. (Verwezen zij verder naar de kaart op p. 256 in “De Landschappen van Groningen”, M. Schroor en J. Meijering)

5b. **Kernkarakteristieken** Het is van wezenlijk belang dat de kernkarakteristieken per gebied volledig en nauwkeurig worden beschreven en in kaart gebracht zodat iedereen weet welke karakteristieken behouden, beschermd en versterkt worden en geborgd via de provinciale omgevingsverordening. Daar is nu geen sprake van zodat de basis voor adequate bescherming ontbreekt.

6. In de POV vormt art. 4.1 “Begripsbepalingen” de grondslag voor de ruimtelijke ordening. In punt 22 worden via een verwijzing naar bijlage 12 de landschappelijke waarden gedefinieerd, dwz. de kaarten 6A (en 6B voor het slotenpatroon van Middag-Humsterland). Deze kaart 6A biedt evenwel een volstrekt onvoldoende grondslag voor adequate bescherming. De vraag die zich opdringt is of deze kaart werkelijk een volledige weergave vormt van de bij de provincie bekende kennis van karakteristieke kenmerken in en van het landschap. Willen gemeenten controleerbaar gehouden kunnen worden aan hun beschermingsopdracht in de bestemmingsplannen dan dient dat te geschieden aan de hand van een voor ieder toegankelijke, volledige en (via de Staten?) vastgestelde inventaris van de kernkarakteristieken. Als die inventaris er niet is: hoe gaat tijdig in dit manco voorzien worden? De definitie van de kernkarakteristieken is cruciaal.

7. In de typologie is sprake van een dijklandschap. Zou het niet beter zijn van polderlandschap te spreken? (Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor de “Waddenkust”). Aan de te beschermen kernkarakteristieken ware toe te voegen: “monumentale boerderijen en erven (soms met slingertuin)”.

8. De kernkarakteristieken zouden (bij de grootschalige openheid) moeten worden aangevuld met de notie dat de vroegere Dollardinbraken nog in het landschap zichtbaar en beeldbepalend zijn.

9. De wegdorpenlandschappen op de overgang zand/veen/klei hebben als kenmerk vaak reliëf (glaciale ruggen), wegdorpenlandschappen op zeeklei hebben dat (per definitie) niet.

10. Dijken en karakteristieke waterlopen⁴ zijn op de kaart op blz. 37 zeer onvolledig ingevuld, net als op blz. 86 en op grote kaart 6a. (Zo ontbreken o.a. de dijk waarop het dijkdorp Drieborg is gebouwd, de Hamdijk en de Ganzedijk).⁵ (Zie ook de bijlage)

11. Een aantal herkenbare voormalige dijken en anderen vormen van reliëf ontbreekt ons inziens op de kaart (zie bijlage). Dat oudere dijken, die weliswaar reeds zijn aangetast maar nog wel door reliëf in het landschap herkenbaar zijn en die daardoor de ontstaansgeschiedenis van het landschap inzichtelijk maken, dat die géén bescherming zouden genieten, berust hopelijk op een misverstand. Wij bepleiten die bescherming, in lijn met bescherming van ander bodemreliëf in de Provincie. Hetzelfde geldt voor het “vestingpunt” van Hongerige Wolf. Het kenmerkende reliëf te Finsterwolde-Hardenberg, **Winschoten-Oostereinde en Midwolda is in het voorontwerp ten onrechte alleen als “groen dorpslint” aangegeven.**

NB. Op de kaart op p. 37 en op kaart 6A is volgens mij het reliëf wel bij Midwolda, niet bij Oostwold aangegeven. Winschoten Oostereinde staat er volgens mij wel op. Winschoten Oostereinde is niet als groen dorpslint aangegeven op deze kaarten.

12. De groene dorpslinten worden in het Oldambt gekenmerkt door:

- *transparantie*: zij bieden vanuit het lint zicht op het open achterland,
- het feit dat zij op veel plaatsen *eenzijdig* zijn. Aan te passen op blz. 37 en in bijlage D. Dat betreft o.a. Beersterhogen en Nieuwbeerta, incl. de Verlengde Hoofdweg.

Deze linten zijn niet alleen door kappen aangetast. Een minstens even grote bijdrage aan hun verval leveren de teloorgang van boerderijen⁶ en hun tuinen, de nieuwbouw op verkeerde plekken en onoordeelkundige aanplant. Wij waarderen de intenties van art. §4.43 van de verordening, maar in de huidige vorm leidt die ook tot bevrozing van fouten uit het verleden. Herformulering is derhalve geboden in “... “ het behoud en waar mogelijk herstel van de oorspronkelijke wegbeplanting en inrichting van de daarmee samenhangende slingertuinen; het voorkomen van onoordeelkundige kap (en het

⁴ Daarin ware ook te begrijpen de met de oude dijken en watergangen samenhangende landschapselementen als coupures - met hun bomen en schotbalkhuisjes - bruggen, sluisen en kolken.

⁵ Waarom de profielen van Egyptische dijk, de Kwelderdijk en de Vleugeldijk zouden mogen worden veranderd (art. §4.29) is niet duidelijk. Wij tekenen daar bezwaar tegen aan.

⁶ O.a. daardoor is de vaarverbinding ten Noorden van het lint van Midwolda een bedreiging van het lint.

verplichten van herplant waar dat cultuurhistorisch geboden is.) Ook dient een § in de verordening te komen die het eenzijdige karakter van de desbetreffende linten beschermt.

13. Waarom staan bepaalde kernkarakteristieken niet genoemd en andere wel? Monumentale boerderijen soms wel, soms niet, borgen nooit, vestingen en vesting- of schansrestanten soms wel, soms niet.

14. In fig. 1-2 staat de strook tussen Nieuwbeerta en Finsterwolderhamrik ten onrechte aangegeven als overgangsgebied zand/veen/klei. Het hoort geomorfologisch bij het dijkenlandschap.

15. Op de kaarten van kernkarakteristieken (p. 86) en natuurwaarden (p. 99) is duidelijk te zien hoe het open en historische landschap van de westelijke Dollardboezem in tweeën wordt gesneden door de zone tussen de A7 en de spoorlijn Zuidbroek-Scheemda. De grootschalige openheid van het gebied is hier ernstig aangetast. Het lijkt ons geen goede zaak hierin te berusten. Het ruimtelijk opknippen van het grootschalige landschap in delen leidt per definitie tot kwaliteitsverlies. (Wij verwijzen in dit verband graag naar §4.4. - “Wegen ingepast in het landschap” - waar wordt aangegeven wat er mis is met de ontwerpen van wegen en hoe het beter zou kunnen). Wij begrijpen dat de Provincie hier de opties wil openhouden voor andere functies (bv. infrastructuur). Hieraan dient ons inziens echter de voorwaarde te worden verbonden dat nieuwe ontwikkelingen (onder andere qua hoogte) zodanig worden ingepast dat ze geen afbreuk doen aan de integrale visuele ruimte van de oude Dollard-inbraak, die zich uitstrekte tot de linten van Meeden en Westerlee en die het meer dan waard is hersteld te worden.

16. Een groot deel van de Dollardboezem ten Noorden van de A7 en van het schiereiland van Winschoten zou zich lenen voor de aanwijzing tot fluuster en duuster-gebied. Het zou aansluiten op het stiltegebied in de Waddenzee en de realisatie van de ambitie van Groningen een fluuster en duuster provincie te worden naderbij brengen. Het zou ook de realisatie van het toeristisch potentieel daar bevorderen. (Het geluid behorend bij een normale agrarische bedrijfsvoering dient ook ons inziens daarbij niet ingeperkt te worden.)

17. Op de kaart op blz. 99 (fig. §3.3) is ten onrechte het gebied tussen Winschoten en het kruispunt A7-N33 niet gedefinieerd als “Weide en akkernatuur”.

18. Wij begrijpen dat de kernen van Winschoten en Scheemda deel uitmaken van de economische kernzone maar stellen er prijs op dat duidelijk wordt gemaakt dat zulks niet betekent dat het gebied tussen Scheemda en Zuidbroek vrijgegeven wordt voor ontwikkeling van bedrijventerreinen. Het gebied maakt integraal en wezenlijk deel uit van het open landschap van de oude Westelijke Dollard boezem. Het behoort tot een van de laatst overgebleven snelwegpanorama's in Nederland en zou als zodanig aangewezen moeten worden. Het laatste geldt ook voor het tracé A7 van Winschoten naar Nieuweschans. Zie ook p. 133.

19. Ook fig. §5.1 op p. 140 baart ons zorgen, daar strekt de bedrijvigheid zich (i.t.t. fig. §3.3) ook ten oosten van de N33 uit. Wij begrijpen dat deze kaarten indicatief zijn, maar vrezen dat zij zullen bijdragen aan de vorming van verkeerde beelden en plannen.

Van groot belang voor de bescherming van belangrijke karakteristieken zijn de bepalingen in de bestemmingsplannen in titel 4.2 en 4.3 van de POV.

Titel 4.2 Inhoud van bestemmingsplannen, p. 43 t/m 50

In de volgende artikelen stellen we wijzigingen of aanvullingen voor:

Art. 4.4 Ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid (p. 43)

Lid 1 De toelichting van het bestemmingsplan omvat een paragraaf over de ruimtelijke kwaliteit die inzicht biedt in:

.....
[toevoegen] *Lid 1c. de bestaande cultuurhistorische en landschappelijke waarden*

Toelichting: Het is van belang dat de verordening omschrijft aan welke eisen zo'n paragraaf die inzicht biedt in de bestaande cultuurhistorische en landschappelijke waarden moet voldoen. De cultuurhistorische waardenkaart biedt een inventarisatie van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden. In het ontwerp-POP ontbreekt de cultuurhistorische waardenkaart. Hij wordt ook niet genoemd in de literatuurlijst. *De cultuurhistorische waardekaart is onmisbaar als bijlage bij het POP.*

Artikel 4.5 Bebouwingskenmerken(p. 44)

Toevoegen Punt c.:

c. voorziet in *nieuwe bebouwing op oude locaties* (o.a. in lintbebouwing), biedt inzicht in de wijze waarop rekening is gehouden met de volgende aanwezige bebouwingskenmerken:

1. de situering van de bebouwing op hun locatie
2. de massa- en volumewerking van de gebouwen
3. de hoofdlijnen van de architectuur
4. het materiaal- en kleurgebruik, de details en de ornamentiek.

Artikel 4.14: Molenbeschermingszones

Een bestemmingsplan bevat bestemmingen en regels tot behoud van de windvang ... zoals aangegeven op bijlage 12 kaart 6.

In de Toelichting bij art 4.14 dient behalve het stellen van beperkingen aan gebouwen ook *het stellen van beperkingen aan begroeiing in de omgeving van de molen* genoemd te worden.

Art 4.19 Agrarisch bouwperceel en art 4.20 Intensieve veehouderij

Op p. 35 en p. 37 in paragraaf 1.4.2. (kernkarakteristieken per gebied) en op p. 87 is sprake van inpassing van grootschalige landbouw in de grootschalige openheid van het dijkenlandschap. In art. 4.19 en 4.20 van de POV staan criteria vermeld. In artikel 4.19 (p. 51) ontbreekt evenwel een regel over inpassing bij nieuwvestiging van een agrarisch bouwperceel. Er staat wel een regel in over inpassing bij uitbreiding van een agrarisch bouwperceel (lid 7).

In art. 4.20 (p. 52) staat onder 3 deze regel wel genoemd bij de nieuwvestiging van intensieve veehouderijen.

Deze regel is waarschijnlijk bij artikel 4.19 in de POV weggefallen, terwijl er in het POP wel naar deze regel verwezen wordt voor nieuwe agrarische bebouwing (in par. 3.1.2 in Bescherming Kernkarakteristieken onder punt 3 Bebouwing en erven op p. 87)

Titel 4.5: Bijzondere bepalingen met betrekking tot bestemmingsplannen voor nationale landschappen en andere kwetsbare landschappen, p. 60 t/m 64.

Art. 4.36: Grootschalig open landschap en zones rond wierden en wierdedorpen.

Dit artikel stelt dat in een bestemmingsplan regels moeten staan ter bescherming van verkavelingskenmerken en van het zicht op wierden en wierdedorpen in de in bijlage 12 op kaart 6 aangegeven gebieden.

Dit ware uit te breiden tot zicht op borgen en molens.

Voorts: in dit artikel worden geen beschermende regels genoemd voor de bestemmingsplannen van grootschalig open landschap zonder wierden en wierdedorpen zoals de Waddenkust, het noordoostelijk deel van het Fivelgebied, het Oldambt, Midden-Groningen en de Veenkoloniën. Ook hier is bescherming van de openheid en van zichtlijnen nodig: het zicht op dorpslinten en dorpskernen, op kerktorens, borgterreinen, molens etc. Bestaande naoorlogse aanplant die strijdig is met het artikel dient geruimd te worden.

Art. 4.41: Glaciale ruggen: in dit artikel ontbreekt een verbod op doorgraven van glaciale ruggen.

Art. 4.42: Essen en wierden: in dit artikel ontbreekt het verbod op het doorgraven van essen en wierden.

Ingrepen waarbij de inpassing in het landschap niet in een verordening geregeld wordt

Inpassing van de EHS in het landschap

Herhaaldelijk wordt in het Ontwerp POP geschreven over inpassing in het landschap. In het Visiedeel over de EHS (1.3.2. onder *Natuur* op p. 20) is sprake van een integrale benadering met o.a. voldoende aandacht voor landschap en cultuurhistorie. De Provinciale Staten namen echter op 5 november een motie van het CDA aan waarin verzocht werd om een ‘integrale inrichting van de EHS gebaseerd op twee uitgangspunten, nl. *natuur en landschap* (...inbegrepen cultuurhistorie, geomorfologie en archeologie)’. De formulering in het POP, p. 20, is nog niet in overeenstemming gebracht met deze aangenomen motie. Het is belangrijk dat hier criteria voor de inpassing van nieuwe natuur worden vastgelegd in een verordening over die inpassing.

Bij de invulling van de EHS in het Oldambt spreken wij met enige nadruk de wens uit dat er waarborgen zullen worden ingebouwd dat de ingetekende “zoekgebieden robuuste verbindingzones” van Delfzijl via het Hondshalstermeer langs Winschoten naar Nieuweschans en Nieuwstatenzijl een *wetland* karakter zullen krijgen en houden. Elke begroeiing boven riethoogte zal een gevoelige slag toebrengen aan het grootschalige open gebied waarin het geprojecteerd is. Hetzelfde geldt voor het zoekgebied tussen Bellingwolde en Nieuwstatenzijl. Ervaringen met verruiging en aanplant langs de A7 en Westerwoldsche A laten zien wat wij bedoelen en waarom wij bezorgd zijn

Inpassing van wegen in het landschap

In 1.3.3. **Bereikbaar Groningen** wordt vermeld op p. 20: “Daarbij willen [we] ...de infrastructuur goed in het landschap inpassen. Wat wordt bedoeld met “goede inpassing”? Recente voorbeelden doen het ergste vrezen: zo is de nieuwe infrastructuur bij de Blauwe Stad slechte ingepast in het cultuurhistorisch waardevol landschap. De op pag. 133 ontvouwde voornemens zijn een forse en te waardenen stap voorwaarts. Het is zaak nu in een verordening de criteria vast te leggen waaraan goede inpassing moet voldoen, ook van vaar- en spoorwegen, en zeker ook voor gemeentelijke wegen via bestemmingsplannen.

We missen hier en ook op p. 121 t/m 123 beleid ter verbetering van de inpassing van **reeds bestaande** infrastructuur in waardevol landschap. In het open landschap is meting van het visuele effect tot 1km. onvoldoende.

Inpassing Waterwegen: Vaarverbinding Hondshalstermeer-OldambtmeerDe zoekruimte voor een vaarverbinding annex robuuste natte verbindingzone tussen het Hondshalstermeer en het Oldambt (fig. 5-3, p. 111; kaarten 1 en 3) zouden wij – in aansluiting bij de bestaande zoeklocaties in het kader van de EHS – anders willen zien dan de nota voorstelt, namelijk een tracé dat ten zuiden van Midwolda van het Nieuwe Kanaal in oostelijke richting aftakt en min of meer het tracé gaat volgen langs de bestaande plassen aan de Rijslaan tot in het Oldambtmeer: een westelijke ontsluitingsroute dus. Deze ontsluiting volgt in grote lijnen de laagste plekken in het landschap, in tegenstelling tot de voorgestelde oplossing, die de glaciële rug van Midwolda-Oostwold doorkruist.

Kiezen voor een tracé ten noorden van Midwolda heeft als nadelen dat:

- boerderijen moeten worden uitgeplaatst uit het lint (zie ook onderaan p.107 en de toelichting op de verordening, p. 83) met als gevolg:
 - functieverlies en daardoor dreigend verval van de bestaande boerderijen, en
 - noodzakelijke nieuwbouw van vermoedelijk lagere kwaliteit die een aanslag doet op de open ruimte ten noorden van Midwolda-Oostwold
- de bestaande, historisch gegroeide ontginningsstructuur, die de dorpsbebouwing verbindt met zijn agrarische achterland, visueel en ruimtelijk wordt aangetast
- de noordkant van het historische lint van Midwolda onder de druk komt te staan door aanleg van recreatieve voorzieningen en bosschages
- archeologisch waardevolle terreinen moeten worden doorsneden
- de infrastructurele kosten en de kosten voor grondverwerving hoger zijn
- waardevolle landbouwgrond uit productie wordt genomen

Aan de zuidkant gelden die bezwaren nauwelijks tot niet: het gebied heeft al een recreatieve functie, aansluiting bij de bestaande verkaveling is eenvoudig, zicht op het lint vanuit het zuiden is al zeer beperkt en de noodzaak tot bedrijfsuitplaatsing is gering of bestaat geheel niet.

Het polderland boven Midwolda en Oostwold vormt een van de gaafst overgebleven gebieden in het Oldambt dat nu met één pennenstreek aangetast dreigt te worden.⁷ Wij beschouwen dit als een lakmoesproef: als deze landschappelijke kernwaarden aldus opgeofferd gaan worden, betekent dat in onze ogen dat het landschap nog steeds als een restpost gezien wordt en dat voornemens met betrekking tot behoud, beheer en versterking ervan tamelijk vrijblijvend zijn.

3.1.1. Landschap en ruimtelijke kwaliteit. p.83

⁷ Voor de goede orde noemen wij ook de “kadernota buitengebied van de toekomstige gemeente Oldambt” die op basis van deze plannen *nota bene* voorstelt van dit gebied een zoekgebied “Intensieve Veehouderij” te maken.

LOP's als basis voor beleid: het LOP van de regio Oost is ongeschikt als basis voor landschapsbeleid in het Oldambt. Er is terecht veel kritiek op dit plan vanwege de slechte kwaliteit. (Het LOP Noord daarentegen is een uitstekende basis voor de invulling van het landschapsbeleid in het betreffende gebied. Het wachten is op uitvoering.)

3.1.2 Bescherming Kernkarakteristieken

3. Bebouwing en erven (p. 86,87)

- In de eerste zin (p.86) ontbreekt bij het onder druk staan van de ruimtelijke kwaliteit het probleem van de 'dorpsranden', hoewel daar impliciet misschien wel naar verwezen wordt. Het hier geformuleerde streven naar aansluiting van nieuwe gebouwen bij de oude bebouwing en het streven naar samenhang tussen bebouwing en landschap sluit aan bij het nieuwe monumentenbeleid van objectgerichte naar omgevingsgerichte bescherming.

Opmerking

- Bij de eerste regel bovenaan p. 87 stellen we daarom voor: een grotere inzet van de provincie bij het stimuleren van gemeenten tot het opstellen van gemeentelijke monumentenlijsten. Dat kan bijvoorbeeld door financiële restauratiebijdragen voor de eigenaren van gemeentelijke monumenten, naast het verstrekken van goedkope restauratieleningen uit het Groninger Cultuurfonds. (zie ook POV, art. 4.2.5.p. 54)

4. Nederzettingen

Kleine kernen

Aan de karakteristieke bebouwingskenmerken van de kleine kernen (POP, p. 87) toevoegen:

- Herkenbaarheid van het dorp uit de verte
- Aantrekkelijke dorpsranden
- Historische structuren (stratenpatroon, open ruimtes, doorkijken op het omringende land)
- Karakteristieke beplanting.

Deze kenmerken willen we ook toevoegen aan art. 4.5, lid 2, p. 44 van de POV.

3.2.1 Cultureel erfgoed

In de inleiding van 3.2.1 Cultureel erfgoed staat dat cultuurhistorie volgens het nieuwe rijksbeleid 'een serieus uitgangspunt moet zijn bij landschaps(ontwikkeling) en ruimtelijke ordening'. Dit standpunt wordt door de provincie gedeeld door de kernkarakteristieken als het uitgangspunt van haar ruimtelijk beleid te noemen. Kernkarakteristieken worden door de provincie gedefinieerd als "landschappelijke en cultuurhistorische elementen die voor een gebied kenmerkend zijn." (POP, p. 25) Gezien de rol die de cultuurhistorie in de komende tijd gaat spelen in de ruimtelijke ordening dient de cultuurhistorische waardekaart aan het POP te worden toegevoegd, zoals we al eerder opmerkten.

Gemeentelijke monumentenlijsten

In art. 4.25 van de Verordening (p. 54) wordt in de toelichting aan de gemeenten gevraagd om regels op te stellen voor de sloop van monumentale panden. De provincie denkt daarbij aan panden die op de gemeentelijke monumentenlijst zijn opgenomen. Het verheugt ons dat de provincie werk wil gaan maken van de opstelling van gemeentelijke monumentenlijsten. Ook kan de provincie een provinciale monumentenlijst samenstellen. Hierop kunnen ook gebieden met bijzonder waarden worden opgenomen evenals op de gemeentelijke monumentenlijsten. De Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten heeft deze gebieden geïnventariseerd.

Onder **3.2 Behoud cultureel erfgoed** in het bruine tekstgedeelte op p. 94, , wordt als ambitie voor het cultureel erfgoed aangegeven: karakteristieke leefomgeving en hoogwaardige natuur. In de volgende paragrafen wordt niet uitgelegd hoe het cultureel erfgoed bijdraagt aan de hoogwaardige natuur. Er ontbreekt een verordening waarin gesproken wordt over inpassing van de EHS of nieuwe natuur in karakteristiek of cultuurhistorisch waardevol landschap. Of een verordening waarin gesteld wordt dat cultuurhistorie een serieus uitgangspunt moet zijn bij de vorming van nieuwe natuur.

p. 97 Rollen en instrumenten (gekleurd tekstdeel)

Toevoegen bij Invulling bij zorg voor monumenten: aandacht voor cultuurhistorische objecten en hun omgeving en voor (cultuur)historische structuren) bij de ruimtelijke ordening.

Cultuurhistorie zichtbaar maken door stimuleren van gemeentelijke monumentenlijsten en subsidies voor restauratie van gemeentelijke monumenten.

3.3 Vitale natuur (p. 97)

Hoewel de ambitie hier is het realiseren van een karakteristieke leefomgeving en van hoogwaardige natuur, is er in dit hoofdstuk nauwelijks sprake van cultuurhistorische waarden die karakteristiek Groningen haar identiteit verlenen en ieder gebied zijn eigen karakter.

Vanuit de hierboven genoemde ambitie is het belangrijk om in dit hoofdstuk ook aandacht te besteden aan de plaats van cultuurhistorie bij de planvorming in aparte paragrafen bij de onderdelen: 3.3.1. Ecologische hoofdstructuur, realisering EHS, spelregels EHS; 3.3.2. Natuur Buiten de EHS en 3.3.3. Natuurbeheer.

3.3.1. Ecologische hoofdstructuur (p.97)

De ecologische hoofdstructuur wordt vaak gerealiseerd in gebieden met grote cultuurhistorische waarde. Zoals we al opmerkten heeft de statenvergadering op 5 november een motie aangenomen waarin gevraagd wordt om 'een integrale inrichting van de EHS gebaseerd op twee uitgangspunten: natuur en landschap (inbegrepen cultuurhistorie, geomorfologie en archeologie) en wij constateerden dat de teksten over EHS en landschap en cultuurhistorie nog niet zijn aangepast aan deze politieke wens.

In **Realisering EHS. (p. 99)** komt slechts één maal het woord cultuurhistorie ter sprake:

‘Bij de realisatie van de EHS [probeert de provincie] in te spelen op andere beleidsterreinen zoals landschapontwikkeling, cultuurhistorie, waterberging, landbouw, recreatie, en drinkwaterwinning.’

Dit zijn zoveel beleidsterreinen dat het niet verwonderlijk is dat de cultuurhistorie daarbij vaak aan het kortste eind trekt, zoals bijvoorbeeld bij het besluit over een gebied voor wateropvang en nieuwe natuur bij de Hamdijk. Bij dit besluit was niet het uitgangspunt deze cultuurhistorisch waardevolle en karakteristieke dijk en het aangrenzende landschap te beschermen.

Een ander voorbeeld: In hoeverre is bij het zoekgebied naar een robuuste verbindingszone tussen de Blauwe Stad en het Hondhalstermeer het uitgangspunt het beschermen van karakteristiek cultuurhistorisch waardevol landschap naast het uitgangspunt van het maken van nieuwe natuur? (kaart Natuurbescherming p. 105)

Voorstel: lid 1 van art. 4.32 van de Verordening aanvullen (p. 58): In dit artikel wordt onder schade verstaan aantasting van belangrijke landschapskenmerken, *cultuurhistorische waarden* en natuurwaarden...etc. Het moet mogelijk zijn compensatie te bieden voor verlies van cultuurhistorische waarden, zoals dat ook mogelijk is bij schade aan nieuwe natuur.

Opmerking (zie ook p. 4 van dit stuk): Er ontbreekt een verordening die voorschriften geeft met criteria voor de inpassing van nieuwe natuur in cultuurhistorisch en landschappelijk waardevol landschap.

3.4.1. Bescherming Waddengebied

P. 109 B&O-plan en Waddenfonds

Vraag: Ondersteunt de provincie alleen initiatieven voor bescherming van de natuur, of ook initiatieven voor bescherming van landschap en cultuurhistorie in het Waddengebied? Toevoeging van deze aandachtsgebieden is wenselijk.

Hoofdstuk 6. Energiek Groningen

Opmerking: Bij de aanleg van het windmolenpark bij Delfzijl zal inpassing in het landschap plaats vinden. (p. 176, POP) Binnen het aangegeven gebied liggen de wierden van Weiwerd en Heveskes (zie art. 4.36) en een ‘herkenbare oude dijk’.

Vraag: Hoe groot wordt de afstand tussen de windmolens en deze wierden en dijk in het landschap?

(figuur 6.1, p. 167.)

Opmerking: Bij het aanleggen van hoogspanningsleidingen of andere leidingen missen we de vermelding van zorg en inzet van de provincie voor een verantwoorde inpassing in het landschap. Over de afwegingsvraag aan de hand van door het Rijk te ontwikkelen criteria stelt de Provincie zich onbegrijpelijk passief op. De bouw van additionele en grote centrales in het Eemshaven gebied, de aanleg van windmolenparken en de aanlanding van onderzeese kabels zal de vraag naar additionele transportcapaciteit fors doen toenemen. Als het de Provincie ernst is de open ruimte te beschermen dan kan het niet anders dan dat de Provincie in deze afweging niet volgt maar tenminste tracht te leiden.

Opmerking: In de legenda van figuur 6-1 wordt een kabelstrook genoemd; deze is niet op de kaart te vinden.

Hoofdstuk 7 Leven en wonen in Groningen

7.1.1 Verbetering woon- en leefklimaat

In de inleiding (p. 185) staat het volgende: “Al in een vroeg stadium van planontwikkeling dienen betrokken partijen aandacht te besteden aan een reeks van onderwerpen. Deze lopen uiteen van.....stedenbouwkundige kwaliteit.”

Opmerking: In dit rijtje van onderwerpen ontbreken het gebruik maken van de karakteristieke landschappelijke en cultuurhistorische waarden van het gebied bij planontwikkeling.

Al eerder, op p. 24, komt het leefklimaat te sprake. Ook hier wordt nagelaten het karakteristieke landschap of de cultuurhistorisch waardevolle omgeving als aspect van een aantrekkelijke woonomgeving te vermelden.

P. 195. *Landschapsontwikkeling en woningbouw*

Opmerking: Met een storend gat in een kern of lint wordt toch niet bedoeld de doorkijken in linten of een open terrein in een dorp dat er altijd al geweest is? Invulling daarvan betekent een aantasting van het lint of de kern.

Nieuwbouw in linten of kernen ter vervanging van gesloopte of vervallen bebouwing juichen wij toe mits aangepast aan de bebouwing van de omgeving. (Zie ons voorstel voor artikel 4.5 van de Verordening op p. 3 van dit stuk.)

Hoofdstuk 8 Gebiedsgerichte opgaven

8.1 Gebiedsgerichte werken (p. 202)

Opmerking: Het is van het grootste belang dat het gebiedsgericht werken wordt voortgezet niet alleen bij het landschappelijke inpassen van agrarische schaalvergroting maar ook bij de aanleg van infrastructuur, bij nieuwe bebouwing bijvoorbeeld aan de randen van de Blauwe Stad, van Meerstad etc., bebouwing aan dorps- en stadsranden, aanleg of verbetering van industrieterreinen etc.

Bijlage D Landschapstypen

Wegdorpenlandschap op zeelei

Toevoegen: doorzichten in linten, eenzijdig lint bij Nieuw Beerta en Beersterhogen.

Wegdorpenlandschap op de overgang zand/veen/klei:

Toevoegen: doorzichten in linten,

Het onderstaande heb ik tussen haakjes gezet. Dat moet weg.

(Correcties:

POP

*p. 14. Kaart **Economische kernzones en infrastructuur**

Op deze kaart staan de economische kernzones zonder daarin aan te geven welke gebieden daarbuiten vallen vanwege hun grote cultuurhistorische en landschappelijke waarde. Het Nationaal Landschap Drentse A is hier niet in aangegeven. Hetzelfde geldt voor het karakteristiek grootschalig open landschap tussen de N 33 en Winschoten en landschappelijk waardevol gebied tussen Eemshaven en Dollard. Het lijkt ons goed deze gebieden op deze kaart aan te geven.

*p. 29, 30, het kopje Lauwersmeer - Reitdiep - Middag-Humsterland hoort op p. 29 boven de beschrijving van landschapstypen en karakteristieken.

*In hoofdstuk 2: Schoon en veilig Groningen wordt gesproken over maatregelen tegen geluidshinder (par. 2.6.3, p. 61 e.v.), niet over maatregelen tegen lichthinder. Op figuur 2.1 p. 50 staan, evenals de stiltegebieden ook de aandachtsgebieden voor duisternis en stilte aangegeven. Er ontbreekt in dit hoofdstuk verwijzing naar lichthinder.

*Op fig 3.1. p. 86 ontbreken de gebieden voor duisternis en stilte op de kaart en bij de legenda.

Artikel 4.20 – punt 3. *“Een ontheffing als bedoeld in het tweede en derde lid wordt in elk geval geweigerd, indien de situering, maatvoering en vormgeving van de nieuw op te richten bebouwing in relatie tot de historisch gegroeide landschapsstructuur en de afstand tot ruimtelijke elementen, de erfinrichting in relatie tot het landschap en de toereikendheid van de infrastructurale ontsluiting daartoe aanleiding geven.”* Hier vrezen wij – analoog aan de interpretatie door gemeentes van POP II ter zake – dat als aan de genoemde voorwaarden voldaan is automatisch een recht verondersteld gaat worden tot ontheffing. Anders gezegd: dat het: “Nee, tenzij...” in de praktijk tot een: “Ja, mits...” verwordt. Van ontheffing zou slechts bij hoge uitzondering en beargumenteerd sprake moeten zijn.

Bosaanplant

Zie kaart 6a. Het voornemen bos aan te planten langs de grens tussen Bellingwolde en Nieuweschans is inconsistent met het beleid het open landschap, inclusief de cultuur historisch waardevolle elementen, te beschermen. Het knipt het open landschap, dat zich uitstrekt aan beide zijden van de grens, verder op en berooft het daardoor van zijn karakter. (De dubbele rij bomen die is aangeplant langs de Hamsterweg ten koste van boerenerven is al erg genoeg...)

Artikel 4.22 – punt 2. *“Ontheffing van het eerste lid is in ieder geval mogelijk: indien de aanleg van het bos integraal onderdeel vormt van meer omvattende functieveranderingen, plaatsvindt in aansluiting op bebouwd gebied en aangrenzende bebouwingslinten”* Deze ontheffingsgrond is te ruim, zoals bossen die aansluiten op de linten van het schiereiland van Winschoten en op het bebouwde gebied van

33	suggestie	Onderaan de beschrijving van het Zuidelijk Westerkwartier staat dat “kennis en deskundigheid door de provincie worden aangeboden bij het zorgvuldig inpassen van nieuwe bebouwing”. Waarom alleen in dit gebied zo expliciet vermeld? Geldt dit aanbod ook niet voor de andere (deel)gebieden? Of als algemene opmerking / uitgangspunt in de inleiding opnemen, of consequent bij de beschrijving van alle gebieden opnemen.
38	vraag	“Bij de verdere ontwikkeling van de grootschalige landbouw in de Dollardpolders is een goede inpassing vereist”. Hoe? Hulp? Voorwaarden? zie p. 86/ 87. Zie de opmerking over geboden hulp in het Zuidelijk Westerkwartier! (onderaan blz. 33)
DEEL B-2; SCHOON EN VEILIG GRONINGEN		
70 71		“Als er toch voor wordt gekozen om in lagere delen te bouwen dan is het raadzaam overstromingsbestendig te bouwen, o.a. door ophoging van de bouwlocatie. Dit is te vrijblijvend geformuleerd, de Provincie dient hier regulerend op te treden. Het op hogen van bouwlocaties wist de ontstaansgeschiedenis van het gebied uit en zou alleen in uitzonderlijke omstandigheden moeten worden toegestaan
67	Vraag Art. 4.10	Bij waterbergingsgebieden: Waar staan de voorwaarden voor het <u>aanleggen</u> (hoogte en breedte dijken en kunstwerken) en het inrichten en beheer van de waterbeschermingsgebieden? In de POV staat alleen iets over het “ <u>gebruik</u> ” van deze gebieden (art. 4.10)
DEEL B-3; KARAKTERISTIEK GRONINGEN		

83		Als de doelstelling een hoge <i>landschappelijke kwaliteit is</i> , dan dient die benadering en handelwijze ook in de Prov. <u>Verordening</u> te worden opgenomen. Verwijzen naar de Verordening in het rijtje “Beleid” (welk artikel? waar? nieuwe toevoegen?)
83		Onder 3.1.1.; landschap en ruimtelijke kwaliteit: De zin dat “erbij van af het begin van de planvorming <u>rekening moet worden gehouden</u> met landschappelijke karakteristieken”, moet harder worden geformuleerd: de landschappelijke karakteristieken dienen “ <u>uitgangspunt</u> te zijn voor.....”.
87		In de bovenste zin op blz. 87 staat dat er rekening moet worden gehouden met de instandhouding van monumentale panden (POV. art. 4.25) en DAT de instandhouding van uiterlijke kenmerken voorop dient te staan. Bij de doelstelling “behoud cultureel erfgoed” wordt m.b.t. de monumentenzorg (pag. 94) verwezen naar het rijksbeleid (Actieprogramma Ruimte en Cultuur) dat de koers wijzigt van objectgericht naar omgevingsgericht”. Deze benadering dient ook terug te vinden te zijn in de tekst over het rekening houden met de instandhouding van monumentale panden en het bijbehorende artikel 4.25 in de POV. Dat betekent wel dat de gemeenten allemaal een (geactualiseerde en complete lijst van gemeentelijke monumenten moeten hebben Zie art. 4.25)
87		Op blz. 87, boven 3.1.2.4. Nederzettingen, staat iets over het stimuleren van het behoud en herstel van karakteristieke erven (o.a. slingertuinen). Vraag: is daar een lijst van en dient die lijst als basis voor de gemeentelijke Bestemmingsplannen om de betreffende erven en tuinen daadwerkelijk (juridisch) te beschermen?
87		Bij 3.1.2.4. nederzettingen: Het gepubliceerde overzicht van karakteristieke bebouwingskenmerken van kleine kernen moet natuurlijk wel zo compleet mogelijk zijn als ze als uitgangspunt moet dienen voor de Bestemmingsplannen. De lijst zou moeten worden aangevuld met: historische structuren, doorzichten op het achterliggende (open) gebied, open ruimten in het dorp, (oude, karakteristieke, historische) beplanting, (kerke)paden, ossewegen e.d.

87		Het “ <u>rekening houden met</u> ” zou moeten worden vervangen door: “de kenmerken dienen “ <u>uitgangspunt te zijn</u> ” voor...
91	Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 3.1.2, 3.1.3 en 3.1.4	De rol “beschermen” is kennelijk alleen de aanleiding om te verwijzen naar de POV. wat te doen met <u>ontwikkelen en uitvoering</u> van plannen? Zijn die geen aanleiding om voorwaarden in de POV op te nemen? Bij beschermen ben je te laat. Je moet al voorwaarden kunnen stellen bij de planvorming en –uitvoering. Is er nog na het hoofdstuk over de Nationale Landschappen een apart Hoofdstuk toe te voegen over een aantal karakteristieke, maar kwetsbare landschappen die vanuit provinciaal oogpunt van groot belang zijn? Bijv. Westerwolde, het Oldambt, de Fivelboezem. Kan daarvoor een aparte categorie van bijv. Provinciale Landschappen worden gecreëerd met eenzelfde opsomming van (te beschermen) waarden? Zie ook de opmerkingen bij de Verordening waar wel over “andere kwetsbare landschappen” wordt gesproken (Verordening pag. 39 en 60).
91		
94		bij 3.1.5; Landschapsbeheer en –ontwikkeling: In het tekstblok toevoegen : beschermen en verwijzen naar de POV Idem (zie opm. hiervoor) juist hier met een apart onderwerp “ <u>ontwikkeling</u> ” verwijzen naar de POV omdat je bij ontwikkeling van plannen <u>vooraf randvoorwaarden moet stellen m.b.t. het omgaan met waarden.</u>
94		Bij cultureel erfgoed: zie de eerder gemaakte opmerking onder de doelstelling behoud cultureel erfgoed op pag. 82
95	fig. 3.2 vraag	Is het kaartbeeld correct en compleet m.b.t. de archeologische terreinen en wat betreft de beschermde stads- en dorpsgezichten?
96		“Monumenten in samenhang met hun omgeving” zien is wat karig geformuleerd. Zie ook eerdere opmerkingen. Het woord/begrip “monumenten” zou moeten worden vervangen door “(cultuur)historische structuren en objecten”.
97		Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 3.2 blz. 97: waarom staat hier het instrument POV niet genoemd? Dit is niet consequent omdat bij alle beschermingsrollen naar de POV wordt verwezen. Ook hier geldt: dat de rol “beschermen” kennelijk alleen de aanleiding is om te verwijzen naar de POV. Wat te doen met <u>ontwikkelen en uitvoering</u> van plannen? Zijn die geen aanleiding om voorwaarden in de POV op te nemen? Bij beschermen ben je te laat. Je moet al voorwaarden kunnen stellen bij de planvorming en –uitvoering.

104 105 107	Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 3.3.1, 3.3.2 en 3.3.3	Alg opmerking: De rol “beschermen” is kennelijk alleen de aanleiding om te verwijzen naar de POV. wat te doen met <u>ontwikkelen en uitvoering</u> van plannen? Zijn die geen aanleiding om voorwaarden in de POV op te nemen? Bij beschermen ben je te laat. Je moet al voorwaarden kunnen stellen bij de planvorming en –uitvoering.
109	vraag	Bij 3.4 Hoge kwaliteit Waddengebied: wat te doen met de kwelders als cultuurhistorisch fenomeen? ontwikkelen / beheren als <u>natuur</u> of als <u>cultuur</u> ?
109	suggestie	Bij B&O-plan en Waddenfonds: Het Waddenfonds is er niet alleen voor het ondersteunen van initiatieven voor de bescherming van de <u>natuur</u> . Ook landschap en cultuurhistorie staan gelukkig nadrukkelijk in de doelstelling van het Waddenfonds. Tekst aanpassen dus.
109		Art. 4.18 “De duisternis beschermen we door in te zetten op gerichte verlichting” is een afzwakking van eerdere teksten met een verwijzing naar de POV. Beleid en teksten zijn niet consequent doorgevoerd en opgenomen.
112	Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 3.5.1, 3.4, art. 4.18	opmerking: De rol “beschermen” is kennelijk alleen de aanleiding om te verwijzen naar de POV. wat te doen met <u>ontwikkelen en uitvoering</u> van plannen? Zijn die geen aanleiding om voorwaarden in de POV op te nemen? Bij beschermen ben je te laat. Je moet al voorwaarden kunnen stellen bij de planvorming en –uitvoering.
DEEL B-4; BEREIKBAAR GRONINGEN		
123	Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 4.1.2.	De in het POP consequent toegepaste aanpak van de koppeling rol “beschermen” met een instrument, betekent dat ook hier bij het instrument de <u>Verordening</u> moet worden genoemd in het rijtje instrumenten. Daarin moeten voorwaarden worden opgenomen m.b.t. evt. <u>verbeteringsplannen</u> .
128		Onder kleine luchtvaartterreinen: M.b.t. de bepleite stilte- en duisternisgebieden in o.a. het Oldambt, dient een opmerking te worden gemaakt over de consequenties voor het luchtvaartterrein Oostwold.
129	Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 4.1.6	De in het POP consequent toegepaste aanpak van de koppeling rol “beschermen” met een instrument, betekent dat ook hier bij het instrument de <u>Verordening</u> moet worden genoemd in het rijtje instrumenten. Daarin moeten voorwaarden worden opgenomen m.b.t. evt. plannen voor uitbreiding van kleine luchtvaartterreinen..
DEEL B-5; ONDERNEMEND GRONINGEN		

139		Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 5.2.1 Moet de <u>revitalisering</u> (als <u>activiteit</u>) van bedrijfsterreinen binnen de economische kernzones niet aan een <u>Verordening</u> voldoen? Het instrument <u>Verordening</u> toevoegen in het rijtje instrumenten!
141		Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 5.2.2 M.b.t. bedrijvigheid op lokale bedrijventerreinen in het buitengebied: Terecht staat hier dat “vestiging en uitbreiding en verplaatsing” (als activiteiten) onderworpen dienen te worden aan de <u>Verordening</u> (art. 4.25)! Zo hoort het! Svp deze benadering ook elders toepassen.
137, 139, 144		Het instrument subsidie dient altijd te worden gekoppeld aan de <u>Verordening</u> ! (als subsidievoorwaarde opnemen!)
148		Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 5.5.1. Het is misschien duidelijker en consequenter als, behalve in de begeleidende tekst ook (vooral) in het tekstblok bij “invulling” ook wordt aangegeven dat het om “ <u>vestiging</u> ” (is een activiteit!) gaat.
154		Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 5.6.4. Bij “Invulling” zou moeten staan: “ <u>het vestigen van</u> ” i.p. “regels voor”(zie ook de systematiek bij de andere landbouwactiviteiten). (Art. 4.21) Het verlenen van subsidie moet weer worden gekoppeld aan de <u>Verordening</u>
155		Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 5.6.5. Bij uitbreiding bestaande intensieve veehouderijbedrijven: In de tekst staat dat regels voor vestiging en uitbreiding zijn opgenomen in de <u>Verordening</u> (art. 4.20). Dat moet ook duidelijk zijn in het blokje onder “invulling”. Dus toevoegen: “ <u>vestiging en uitbreiding</u> ”
156		Tekstblok Rollen en instrumenten m.b.t. 5.6.7. Bij verkoop agrarische producten op het bouwperceel: Toevoegen in de laatste zin: we hebben regels opgenomen voor <u>het starten of uitoefenen van....</u> ”niet agrarische bedrijvigheid in het buitengebied. (art. 4.24)
157	Algemeen	Bij 5,7 Meer toerisme en recreatie: het valt op dat de <u>activiteiten</u> van het toeristisch bedrijfsleven niet aan de <u>Verordening</u> hoeven te worden getoetst! Wel wordt er gefaciliteerd en gesubsidieerd en dat zonder voorwaarden? Is niet consequent t.o.v. de landbouwactiviteiten!

BIJLAGE-C; WATERFUNCTIES		
214		Bij bijlage C; waterfuncties: In het rijtje van functies ontbreekt de <u>cultuurhistorische functie</u> (historische structuur): toevoegen
BIJLAGE-D; LANDSCHAPSTYPEN		
219		Onder “dijkenlandschap” toevoegen: <u>doorzichten</u> in linten naar omringende landschap. Onder “wegdorpenlandschap op zeelei” toevoegen: <u>doorzichten</u> in linten naar omringende landschap
VERORDENING		
39		Bij 4. Ruimtelijke Ordening staat onder titel 4.5 “bijzondere bepalingen m.b.t. bestemmingsplannen voor Nationale Landschappen en andere kwetsbare landschappen ”. Dit is een andere titel (veel ruimer geformuleerd) dan de titel in het POP (blz. 92 en 93; waar onder 3.1.4. alleen van nationale landschappen wordt gesproken!. Onze voorkeur gaat uit naar de toevoeging van de “andere kwetsbare landschappen”. Als voorbeeld zou je direct kunnen denken aan het Oldambt en de Fivelboezem! (zie ook pag. 60 in de Verordening)
43	tekst	De lijst m.b.t. art 4.4 Ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid is een prima basis voor de bestemmingsplannen. Aan dit onderwerp wordt in het POP helaas geen aandacht besteed (zie de opmerking op blz. 27 van het POP) M.i. alsnog opnemen in het POP als voorbeeld van een goede aanpak.
44	tekst	Bij toelichting op art. 4.5 <u>Bebouwingskenmerken</u> : “we vragen de gemeenten <u>inzicht te bieden</u> en <u>inzichtelijk te maken</u> ” is veel te zwak en te vrijblijvend (diplomatiek t.o.v. de gemeenten) geformuleerd. Duidelijker kwaliteitseisen stellen waaraan de plannen moeten voldoen en waar de gemeente zich aan moet houden anders wordt het nooit wat!

54		Bij art. 4.25; niet agrarisch grondgebruik; puntje e: over onnodige sloop van monumentale gebouwen: De gemeente dient dan wel te beschikken over een geactualiseerde en complete lijst van monumentale panden! En dat niet alleen m.b.t. die panden die (toevallig) op die lijst staan. Er zijn vaak veel meer beschermenswaardige panden aan te wijzen! De meeste gemeenten hebben zo'n lijst nog niet! Zou ook een taak van de provincie kunnen zijn om de gemeenten achter de broek te zitten en te helpen/faciliteren!
75	Bijlage 1	Puntje 12; kaartbijlage is niet compleet
		Algemeen: er ontbreken veel kaarten

BIJLAGE I

Aanvullende argumentatie bij het commentaar op de voorontwerpen van “Het Provinciale Omgevingsplan Groningen 2009-2013” en de “Omgevingsverordening Provincie Groningen 2009” zijdens de Stichting Landschap Oldambt – 21 september 2008

Definities

Het verbaast ons dat bij de onderverdeling in deelgebieden hele stukken van het Oldambt bij naburige deelgebieden zijn gerekend, namelijk bij Midden-Groningen en in mindere mate bij de Eemdelta en de Veenkoloniën. Dat leidt tot de oneigenlijke constructie dat een deel van de Dollardpolders met het bijbehorende grootschalige open gebied (POP p. 64) als een wegdorpenlandschap op de overgang van zand naar veen worden gekenschetst. Dat heeft weer als consequentie dat verschillende dorpslinten in het polderlandschap (Nieuw-Scheemda, Nieuwolda en Nieuw-Beerta) als “groene linten” aan de *buitenrand* van het grootschalig open landschap worden aangemerkt. Deze groene

dorpslinten zouden zich kenmerken door glaciaal reliëf en *soms zware (weg)beplanting* (POP, p. 30-31, 157). Dit heeft belangrijke consequenties voor toekomstige plannen, vooral waar er sprake zou kunnen zijn van bevordering van het contrast met het open gebied (p. 30) dan wel het komen tot “verbetering van de ruimtelijke kwaliteit door bijvoorbeeld heldere overgangen” (p. 18). Dergelijke ontwikkelingen zijn, voor zover dit het polderland betreft, ongewenst.

Dijkenlandschap

Het landschap van dit gebied kenmerkt zich vanouds niet alleen door openheid, maar ook door transparantie en rechte lijnen. De open lintbebouwing en verdichting van de beplanting op boerenerven en in dorpskernen versterken het uitzicht en wekken bij het bewegen door het landschap de indruk van verschuivende perspectieflijnen. Deze kenmerkende visuele structuur is vooral in de genoemde polderdorpen nog ten dele aanwezig en verdient bescherming. De rechte lijnen komen verderop weer ter sprake.

De afgrenzing van het dijkenlandschap in het Oldambt wijkt af van eerdere plannen, waarbij de grenzen van het dijkenlandschap in het Oldambt ruimer werden getrokken. Vergelijking met de provinciale rapporten uit de jaren tachtig, waarop de vaststelling van de landschappelijke kernwaarden is gebaseerd, laat zien dat een onderscheid werd gemaakt tussen zeeboezemvlakten (nieuwe Dollardpolders) en getij-afzettingsvlakten (oude Dollardpolders). In de oude Dollardpolders dienden de glaciale ruggen op het zand als ontginningsbasis, waardoor het voorliggende polderland met de (inmiddels verdwenen) strokenverkaveling als “streekdorpenlandschap op zand” kon worden gekenmerkt. In de nieuwe polders dienden daarnaast ook dijknederzettingen als ontginningsbasis, zodat men van een “dijkenlandschap” kon spreken. De oude polderklei van Nieuw-Beerta en Finsterwolderhamrik rekende men tot een derde categorie, het “streekdorpenlandschap op de klei”. Deze indeling was vooral bedoeld op het landschapsbeeld te omschrijven, niet om de nederzettingvorm vast te stellen. Hij was trouwens op sommige details onjuist: in Nieuwolda diende een middeleeuwse oeverwal als ontginningsbasis, zodat de karakterisering “streekdorpenlandschap op de klei” beter was. (Zie Landschapsbeeld in de Provincie Groningen, kaart 1: Landschapsbeeldtypen, 1991).

Het POP wijkt op meerdere punten van deze gefundeerde visie op het cultuurlandschap af.

1. De grenzen worden verlegd:
 - a. Nieuw-Scheemda en Hamdijk worden niet in het dijkenlandschap, maar aan de rand daarvan getekend.
 - b. Nieuw-Scheemda, 't Waar, Nieuwolda, Nieuw-Beerta en Finsterwolderhamrik worden ten onrechte tot het wegdorpenlandschap op het zand gerekend.

2. Uit de veronderstelling dat dorpen aan de rand van het “dijkenlandschap” liggen wordt ten onrechte geconcludeerd dat het bijbehorende nederzettingstype niet tot het dijkenlandschap behoort.

Wij zouden er dan ook dringend voor willen pleiten de lintbebouwing van Nieuwolda, Nieuw-Scheemda en Nieuw-Beerta niet als “groene linten”, maar als “open linten” te karakteriseren. Wegbeplanting en dorpsbosjes dateren eerst uit de jaren zeventig en tachtig. Verdere verdichting van deze beplanting zou het ruimtelijke karakter van het Oldambt alleen maar verder aantasten. Eerder valt te overwegen een aantal verwaarloosde en uit de kluiten gewassen dorpsbosjes, die indertijd op aandring van de ruilverkavelingsautoriteiten tot stand zijn gekomen, op den duur te rooien dan wel tenminste een parkachtig en transparant karakter te geven. (Zie ook LOP-Noord) Tot de behoudenswaardige open linten valt ook de bebouwingsstructuur van de Oostwolderpolder en Finsterwolderhamrik te rekenen, die tot op zekere hoogte te vergelijken is met de open lintbebouwing in de Veenkoloniën.

Wij bepleiten het plangebied van het “grootschalige open landschap” uit te breiden tot de buitengrenzen van het vroegere Dollardgebied. Met name de open ruimte ten noorden van Nieuwolda is het behouden waard, temeer daar uit de plankaart voor het deelgebied Hoogeland blijkt dat hier de middeleeuwse Zomerdijk loopt, die de noordwestgrens van het Oldambt vormt. Hetzelfde delen van de westelijke Dollardboezem ten noorden en zuiden van de A7, en ten westen van de N33 voor zoverre dit geen bestaande rechten doorkruist.

Een aantal herkenbare voormalige dijken ontbreekt in het kaartbeeld. Dat betreft met name de dijk door Noordbroeksterhamrik, de Rechtewalsterweg richting Nieuw-Scheemda, de voormalige Dollarddijk door 't Waar en Nieuwolda (tevens belangwekkend vanwege het natuurlijke reliëf) dijken onder en bij Drieborg en de dijkrestanten van Goldhoorn, Ganzedijk, Hongerige Wolf, Kostverloren, Hamdijk en Reiderwolderpolder ZZ. Deze meeste van deze dijken worden ook in het “Overzicht van archeologische en cultuurhistorische terreinen” uit 1985 tot de “zichtbare dijktracé's” gerekend. Hetzelfde geldt voor de Boven- en Benedenveensloot te Meeden. Een bochtige waterloop bij Scheemderzwaag is ten onrechte tot de dijktracé's gerekend.

Het POP pleit uitdrukkelijk voor behoud van historische wegenpatronen (p. 67) en aanleg van wegen ingepast in het landschap (p. 94-95, verordening art. 3.29). In het dijken- en wegdorpenlandschap van het Oldambt staat het verloop van verbindingswegen en kustmatige waterlopen doorgaans haaks op de bebouwingslinten, dijkrestanten en rivierlopen. Wij willen ervoor pleiten deze lineaire structuren – die de oorspronkelijke verkavelingsrichting volgen - zoveel mogelijk te respecteren en bij aanleg van nieuwe wegen en waterlopen hiermee rekening te houden. In dit kader lijkt het ons ongewenst dat in de aan te leggen ecologische verbindingszone ten noorden Midwolda kronkelende structuren worden aangelegd.

Wegdorpenlandschap

Zoals gezegd gaat het voorontwerp er vanuit dat de wegdorpenlandschappen op de glaciale ruggen zich vanouds kenmerken door massieve beplanting. Dit is een betreurenswaardige misvatting. De dorpsbosjes gaan grotendeels terug tot de ruilverkavelingen in de jaren zeventig en tachtig, de meeste wegbeplanting dateert pas van rond 1900. De oorspronkelijke beplanting, waarvan restanten tot in de twintigste eeuw aanwezig waren, bestond vermoedelijk uit ijle houtsingels, zoals nog altijd aanwezig in Bunderhee.

De karakterisering van deze linten als groene dorpslinten lijkt ons zeker op zijn plaats. Visueel dragen zij bij aan accentuering van de open ruimte, zoals dat bijvoorbeeld ook op de meeste plekken langs de Duitse kust kan worden waargenomen. Niettemin dient ervoor gewaakt te worden dat de transparantie van deze dorpslinten, die op sommige plekken (bijvoorbeeld Noordbroek, Beertsterhoogen) nog bestaat, verloren gaat.⁸

Enkele groene linten vallen samen met vormen van reliëf, die volgens het omgevingsplan zichtbaar moeten blijven. Ook hier is terughoudendheid bij groenaanplant op zijn plaats. Een karakterisering van de lintbebouwing op al deze plekken als “open linten” zou passend zijn.

Reliëf

Het karakteristieke reliëf te Uiterburen (Botjeszandgat) en Muntendam (De Bouwte), wordt niet op de kaart van landschapswaarden (bijlage 12 van de verordening) vermeld. Dat lijkt ons wel gewenst. Ook de zichtbaarheid van het reliëf van de opduikingen van Wagenborgen, Eelshuis, Schaapsbulten, Korengarst en Ulsda verdient ons inziens bescherming.

Wierdenlandschap

In bijlage 12 van de verordening missen wij de wierden van Lalleweer en Baamsum, de laatste met een waardevol reliëf.

Tracé zoekgebied robuuste verbindingszone EHS

Over het *tracé* van dit zoekgebied tussen het Hondshalstermeer en de Blauwe Stad maken wij ons inderdaad grote zorgen. Bijlage 10 van de verordening (p. 66; POP p. 77) wijst een zoeklocatie ten westen en zuiden van Midwolda aan. Deze zoeklocatie volgt het *tracé* van het Nieuwe Kanaal en de voormalige loop van het veenriviertje de Tjamme richting Beerta, hetgeen correspondeert met het verloop van de hoogtelijnen. Andere kaarten laten echter een nieuw gegraven oost-west-kanaal ten noorden van Midwolda zien, dat ongeveer de loop van gedempte Koediep volgt, om bij Oostwold een doorsteek door de glaciale rug in de richting van de Blauwe Stad te maken. Ten zuiden van dit nieuwe oost-

⁸ Nieuwe, uniforme en relatief oninteressante bomenaanplant gaat in de toekomst het zicht op de gevarieerde, monumentale bomen op de boerenerven van het lint van Nieuw-Beerta benemen en het lint zijn oorspronkelijk transparante karakter ontnemen.

west-kanaal is bovendien een “studiegebied wegverbinding” gelegen.(POP p. 111; kaart 1 en 3).

In verband hiermee wordt tevens gesproken over de wenselijkheid om een aantal boerenbedrijven uit de ecologische hoofdstructuur en het bebouwingslint van Midwolda naar het buitengebied te verplaatsen (p. 107 en verordening, p. 83, toelichting bij art. 4.18). (zie hierboven)

Wij vinden dit voornemen onvoldoende onderbouwd. Ons inziens zal nader onderzoek moeten uitwijzen of dit voornemen in overeenstemming te brengen is met het streven de landschappelijke structuur intact te laten. Een robuuste verbindingzone ten noorden van Midwolda isoleert het historische lint van zijn natuurlijke achterland in de Dollardpolders. Wij zijn bovendien bang voor ingrijpende visuele gevolgen in de vorm van kronkelende waterlopen en opgaand groen, die de openheid van het polderland met zijn kenmerkende lineaire structuren zal verstoren.